

Μακεδονικά

Τόμ. 31, Αρ. 1 (1998)

Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, Συντεχνίες και επαγγέλματα των Σερρών από τα τέλη του 15ου αιώνας έως τις αρχές του 20ου αι.

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.146](https://doi.org/10.12681/makedonika.146)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1998). Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, Συντεχνίες και επαγγέλματα των Σερρών από τα τέλη του 15ου αιώνας έως τις αρχές του 20ου αι. *Μακεδονικά*, 31(1), 435–437. <https://doi.org/10.12681/makedonika.146>

τιμο βιβλίο, τό όποιο έλλίχιζε ότι θά καταστεί άρτιότερο στήν δεύτερη έκδοσή του, ή όποία, ώς υπόχεται ό συγγρ., θά έμπλουτισθεί μέ άρχαιακό ύλικό, τό όποιο ηΐρε στά άρχεϊα (άλλά και άλλου) τής μονής. Του εύχόμεθα νά τό παρουσιάσει συντόμως.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, *Συντεχνίες και επαγγέλματα των Σερρών από τά τέλη του 15ου αιώνας έως τις αρχές του 20ου αϊ.*, έκδοση περιοδικού ΓΙΑΤΙ, άριθμ. 18, Σέρρες 1995, σσ. 63.

Ό κ. Χ. Βουρουτζίδης επιχειρεί μέ τήν παρούσα μελέτη νά παρουσιάσει τις συντεχνίες και τά επαγγέλματα των Σερρών από τά τέλη του 15ου αϊ. ώς τις αρχές του 20ου αϊ. Φυσικά στηρίζεται στήν ύπάρχουσα βιβλιογραφία, αλλά, παραλλήλως, επεξεργάζεται και αξιοποιεί πολλές συναφείς πηγές. Ό συγγρ., μετά από ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, ασχολείται μέ τις όνομασίες πού κατά καιρούς άπαντώνται οί συντεχνίες: ρουφετία, ενάφια, και σπανιότατα συμμορίες, τάγματα. Περνά άκολουθως στά μέλη των συντεχνιών και τόν τρόπο λειτουργίας των εργαστηρίων ποίοι δηλαδή ήσαν μέλη των συντεχνιών, ποιός ήταν ό άριθμός των μελών των συντεχνιών, ποίοι ήσαν οί πρωτομάστοροι, πόσες ώρες εργάζονταν και μέ βάση ποιάν ώρα (βυζαντινή ή τουρκική). Κάμει λόγο επίσης ό κ. Χ.Β. για τά τρία παζάρια των Σερρών, τήν διαβάθμιση του προσωπικού των καταστημάτων, τις σχέσεις των συντεχνιών μεταξύ των, τήν δυνατότητα των νά παρεμβαίνουν στήν διαμόρφωση των τιμών των προϊόντων. Σέ μία άλλη ένότητα ό συγγρ. εξετάζει τά έξοδα των ρουφετιών, τήν θέση των εργαστηρίων, τήν γενική συνέλευση, τά έξοδα: τά τελευταία προέρχονταν από τις συνδρομές, τις δωρεές, τά έξοδα των εκκλησιών πού είχε κάθε συντεχνία υπό τήν προστασία της, τόν δανεισμό, τά πρόστιμα πού επιβάλλονταν στους παραβάτες των κανονισμών του ρουφετίου. Τά έξοδα των ρουφετιών όφείλονταν στήν καταβολή των μισθών των κλητήρων, τά δώρα προς τούς κυβερνητικούς παράγοντες, τά έξοδα των γλεντιών, τά έξοδα της εορτής του προστάτου αγίου. Τά καταστήματα των συντεχνιών βρίσκονταν σέ όρισμένα σημεία της πόλεως Σερρών, ενώ άλλων επαγγελματιών (των μπακάληδων, φουρνάρηδων) ήσαν διασκορπισμένα. Στην συνέλευση ό πρωτομάστορας παρουσίαζε τόν οικονομικό άπολογισμό και τά πεπραγμένα της συντεχνίας παρουσία όλων των μαστόρων μέ βάση τά κατάστιχα πού κρατούσε: οί συνελεύσεις (σύνοδοι) πραγματοποιούνταν στά γραφεία των συντεχνιών ή στο προαύλιο των εκκλησιών. Σ' αυτές ψήφιζαν οί μάστοροι και όχι οί μισθοδοτούμενοι (καλφάδες). Οί πρωτομάστοροι όνομάζονταν και προεστοί ή και διευθυντές: οί προεστοί ήσαν συνήθως πλούσιοι και τούς σέβονταν ακόμη και οί Τουρκοί και άποτελοΐσαν τήν δεύτερη κοινωνική τάξη μετά τήν δημογοντία στις Σέρρες. Κάθε συντεχνία είχε τήν δική της σφραγίδα, στο κέντρο της όποίας ύπήρχε ό προστάτης αγίος της.

Στην επόμενη ένότητα του βιβλίου του ό κ. Χ.Β. ασχολείται μέ τά Καταστατικά των συντεχνιών και τό περιεχόμενό τους πού αναφέρονταν στήν εύσέβεια, στον σεβασμό των μικρών προς τούς μεγάλους, τόν τόπο και τόν τρόπο συγκλήσεως της συνελεύσεως καθώς και σέ άλλες διατάξεις, όπως, λόγου χάρι, ή απαγόρευση του άθέμιτου ανταγωνισμού, ή απαγόρευση της μετακινήσεως των μαστόρων, ό τρόπος επιβολής προστίμων. Ένδιαφέρον παρουσιάζει και τό κεφάλαιο για τίς εορτές της

συντεχνίας, όπου τιμώνταν ο προστάτης άγιος με λειτουργία, ακολουθοῦσε τό γλέντι στην έξοχή με χορούς καί τραγούδια. Άντιλαμβάνεται κανείς τόν χαρακτήρα καί τήν όμορφιά τών πανηγύρεων μέσ στόν χρόνο τών είκοσι τεσσάρων συντεχνιών τών Σεργών, όποτε ασφαλώς καί τά εργαστήρια τής συντεχνίας ήσαν κλειστά. Άξιοσημείωτο είναι ότι οι συντεχνίες τών Σεργών μετείχαν καί στίς τουρδικές εορτές.

Οί σκολοί καί τό έργο τών συντεχνιών καί οι παράγοντες αναπτύξεώς των εξετάζονται σέ ιδιαίτερη ενότητα από τόν κ. Χ.Β.: εξετάζονται έδω οι λόγιοι γιά τούς όποιους ανεπτύχθησαν οι συντεχνίες καί πού ήσαν ή απέχθεια τών Τούρκων πρός τό εμπόριο, ή αντίληψη τών Τούρκων ότι διενκολυνόταν, μέσω αυτών, ή είσπραξη φόρων από τήν πλούσια πηγή τών ρουφετίων καθώς καί ή συμβολή των στην λύση του έπισιτιστικού προβλήματος. Οί συντεχνίες, γράφει ο συγγρ., ανεπτύχθησαν καί εξαιτίας τής καλής πολιτικής απέναντί των από τόν Ίσμηλ μπέη τών Σεργών πού αντιπαρετίθετο σέ πολλά επίπεδα πρός τόν Άλή πασά τών Ίωαννίνων καί ό όποιος Ίσμηλ απέβλεπε στην οικονομική ανάπτυξη τών Σεργών: άλλιοι λόγοι γιά τήν πρόοδο των συντεχνιών ήταν ή ενθάρρυνση τών Τούρκων πρός τούς εντοπίους γιά τήν καλλιέργεια του βαμβακιού στην κοιλάδα τών Σεργών, ή έκδοση του Χάττι Σερίφ Γκιουλχανέ (1834) καί Χάττι Χουμαγιούν (1856), ή συμμετοχή τών Σεργαίων εμπόρων στίς μεγάλες έμποροπανηγύρεις, ή ίδρυση τών σιδηροδρόμων, ή καλλιέργεια του καπνού κ.λπ. Ο κ. Χ.Β. παρουσιάζει καί εξηγεί καί όρισμένες περιόδους αναστολής τής ανάπτυξεως τών συντεχνιών: τέτοια περίοδος ήταν αυτή πού ακολούθησε μετά τίς πυρκαγιές του 1630, 1638/9, 1714, 1763, 1849 πού κατέστρεψε τό έμπορικό κέντρο τών Σεργών. Δέν έλειψαν, βεβαίως, καί ήσαν συχνές, οι παρεμβάσεις τών Τούρκων πού μέ πιέσεις, έξβιασμούς καί ποικίλες αυθαιρεσίες έφεραν σέ δύσκολη θέση τούς Σεργαίους εμπόρους καί τίς συντεχνίες. Ο συγγρ. ασχολείται καί μέ τήν κοινωνική προσφορά τών συντεχνιών, όπως ήταν οι προσφορές των στίς άθωνικές μονές, ή ίδρυση του νοσοκομείου τής πόλεως (1796), ή άνέγερση καί έπιτοκήνιο των Τούρκων σχολείων, ή έκδοση βιβλίων. Υπό τό πρίσμα αυτό ο συγγρ. αφιερώνει ειδικό κεφάλαιο στίς σχέσεις συντεχνιών καί τής Έκκλησίας, ή όποια καθαγίαζε καί εύλογούσε τήν πρόδοό των: ύπήρχε, έξάλλου, ό άρρηκτος δεσμός συντεχνίας καί προστάτου αγίου πού ή εορτή του έδιδε τήν εύκαιρία στά μέλη των συντεχνιών νά επαναπροοδιορίσουν τούς στόχους των ή νά αναθεωρήσουν τήν πορεία των.

Τό τελευταίο κεφάλαιο ο κ. Χ.Β. αφιερώνει στίς συντεχνίες πού ενετόπισε καί πού παραθέτει κατ' αλφαβητική σειρά μέ τά σχετικά σχόλια γιά τήν όνομασία τους, τίς πηγές πού άπαντοῦν κ.λπ. Τό βιβλίό κλείνει μέ πλούσιες ύποσημειώσεις πού τεκμηριώνουν τίς θέσεις του συγγρ. καί μέ φωτογραφικό υλικό αναφερόμενο στίς σφραγίδες τών συντεχνιών.

Τελικά τό βιβλίό του κ. Χ.Β. είναι πολύ χρήσιμο, έρ' όσον μάς δίδει μία εικόνα τής σεραϊκής κοινωνίας καί τής σεραϊκής οικονομίας κατά τήν Τουρκοκρατία. Μία διάσταση πού συνέχεται μέ τή σύνολη σεραϊκή ιστορία: πρόσωπα, κείμενα, γεγονότα, εκκλησίες καί μονές μαζί μέ τήν πληθυσμιακή φυσιογνωμία, όπου κυριαρχεί έντυπωσιακά τό ελληνικό στοιχείο, ή μονή Τιμίου Προδρόμου, ή Μητρόπολη Σεργών, τό χρονικό του Παπά Συναδηνού είναι μερικά από τά συστατικά του βιβλίου καί τών πηγών του κ. Χ.Β. Άξιοπρόσεκτη είναι ή σύνδεση τής λειτουργίας των συντεχνιών τών Σεργών μέ τίς όμόλογές των τής Φιλιππουπόλεως κυρίως, αλλά καί τής Θράκης γενικότερα: έδω θά μπορούσε ο κ. Χ.Β. νά προβεί σέ καλύτερη αξιοποίηση του συσχετισμού τής λειτουργίας καί τής φυσιογνωμίας τών συντεχνιών τών Σεργών μέ αυτές τής Φιλιππουπόλεως, μέ τίς όποιες ασχολήθηκε ο Κοσμάς Μυρτίλος-Απο-

στολίδης, τόν οποίο ὁ συγγρ. κακῶς παραπέμπει σέ *Μυρτίλο*, ἀντί τοῦ ὀρθοῦ Κοσμάς-Μυρτίλος Ἀποστολίδης. Ὁ κ. Χ.Β. θά μπορούσε, ἐπίσης, νά προβεῖ καί σέ συσχετισμούς τῶν σεραϊκῶν συντεχνιῶν μέ τίς ἑλληνικές ἐμπορικές κομπανίες τοῦ *Sibiu* καί τοῦ *Bragov*, τῶν ὁποίων, σημειωτόν, πολλά μέλη προέρχονταν ἀπό τίς Σέρρες καί τὸ Μελένικο. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχουν οἱ μελέτες τοῦ ὑπογραφομένου *L'Hellenisme en Transylvanie*, Θεσσαλονίκη 1989, ἐκδ. Ι.Μ.Χ.Α., καί τῆς κ. Δέσποινας-Εἰρήνης Τσοῦρα-Παπαστάθη, *Ἡ ἑλληνική ἐμπορική κομπανία τοῦ Σιμπίου Τρανσυλβανίας 1636-1848. Ὁργάνωση καί Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη 1994, ἐκδ. Ι.Μ.Χ.Α. Ὅπως καί νά ἔχει, πάντως, ἡ μικρή, ἀλλ' οὐσιαστική στό περιεχόμενο τῆς, μελέτη τοῦ κ. Χ.Β. εἶναι εὐπρόσδεκτη ἀπὸ κάθε ἄποψη, γι' αὐτὸ καί ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια στὸν συγγραφέα τῆς, στὸν ἐκδότῃ τῆς κ. Β. Τζανακάρη καί στὸν χορηγὸ τῆς ἐκδόσεως, δηλ. τὸ Ἐμπορικὸ καί Βιομηχανικὸ Ἐπιμελητήριο Σερρών.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Β. Δημητριάδης, *Ἡ Θεσσαλονίκη τῆς παρακμής. Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1830 μέ βάση ἓνα ὀθωμανικὸ κατάστιχο ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ*, Ἡράκλειο, Πανεπιστημιακὴς ἐκδόσεις, 1997, σσ. 345.

Ὁ καθηγητὴς κ. Β. Δημητριάδης εἶναι γνωστός ἀπὸ πολλὰ χρόνια γιὰ τίς ἐρευνές του τίς ἀναφερόμενες στὴν Θεσσαλονίκη, καί τὴν Μακεδονία γενικότερα, κατὰ τὴν Τουρκοκρατία: κλασικὲς παραμένουν οἱ μελέτες του *Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἐβλιγιά Τσελεμπή*, Θεσσαλονίκη 1973, καί *Τοπογραφία τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας 1430-1912*, Θεσσαλονίκη 1983. Τὸ νέο βιβλίο του βασίζεται σέ τουρκικὸ κατάστιχο ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν περίοδο 1831-1835 ἀποκείμενο στό Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Μακεδονίας, καί τὸ ὁποῖο εἶναι ἀντίγραφο τοῦ ἀρχικοῦ πού στάλθηκε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στό κατάστιχο-ἀντίγραφο οἱ Τούρκοι ὑπάλληλοι τοῦ Ἱεροδικαστηρίου ἔγραφαν τίς τυχόν μεταβολές πού ἀφοροῦσαν στὸν ἀπογραφόμενο χριστιανικὸ πληθυσμὸ τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς πληθυσμιακῆς καί οἰκονομικῆς παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς συνέπεια τῶν δραματικῶν γεγονότων τοῦ 1821-1822. Ὁ συγγρ. χωρίζει τὸ βιβλίο του σέ δύο μέρη: τὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνει δώδεκα κεφάλαια: Ἡ ἀπογραφή τοῦ 1831 (α), Οἱ διαταγές γιὰ τὴν ἀπογραφή τῆς Θεσσαλονίκης (β), Τὸ Κατάστιχο (γ), Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τὸ 1835 (δ), Φορολογούμενοι καί μὴ φορολογούμενοι (ε), Οἱ ἐπαγγελματικὲς ἀσχολίες τῶν Ἑλλήνων (στ), Ἡ κοινοτικὴ διοίκηση (ζ), Ἡ σύνθεσις τῆς οἰκογένειας (η), Γεννητικότητα καί θνησιμότητα τῶν Ἑλλήνων κατοίκων (θ), Οἱ ξενιτεμένοι (ι), Οἱ ξένοι (ια), Τὰ ὀνόματα τῶν κατοίκων καί ἡ ἐθνολογικὴ σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ (ιβ) καί ὁ Ἐπίλογος. Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. ἐκδίδει τὰ κείμενα τῶν διαταγῶν, τὰ ἔγγραφα τῶν διαταγῶν σέ μετάφραση, τὸ Κατάστιχο· στό τέλος παραθέτει τὴ βιβλιογραφία, τὸ Εὐρετήριο καί Παράρτημα Εἰκόνων.

Στὸ πρῶτο κεφ. ὁ συγγρ. δίδει τοὺς ἄξονες στοὺς ὁποίους κινήθηκε ἡ πρώτη ἀπογραφή τοῦ ἀνδρικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν ὑπόψη περίοδο· ἦταν τὸ 1831, ὅταν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπιχείρησε τὴν πρώτη ἀπογραφή (πού ἀπασχολεῖ τὸν συγγρ.), προκειμένου νά ἐκσυγχρονίσει τὸ διοικητικὸ τῆς σύστημα. Τὰ ἀπογραφικὰ δελτία, κατὰ τὴν τρέχουσα γραφειοκρατικὴ ὁρολογία, πού ἀπόκεινται